

SPECIFICATION OF ACQUIRED SOCIAL COMPETENCES IN THE TRAINING OF GERIATRIC SPECIALISTS IN BULGARIA

Mariya Dimova

Medical College at Trakya University, 9 Armeyska Str., Stara Zagora-6000,
Bulgaria, mdimovameister@gmail.com

Abstract: Modern European society faces serious challenges caused by demographic changes, including the rapid aging of the population. The EU encourages Member States, regions and stakeholders regarding possible solutions to deal with the consequences of the demographic crisis.

Among the most vulnerable groups are adults with disabilities and older people. Bulgarian population is aging at the fastest pace in the EU, compared with other Member States, Bulgaria mortality is highest. Adults with disabilities and older people in Bulgaria need a holistic approach to working with them.

Based on the needs of a highly qualified specialist for working with adults and elderly people and in accordance with the National Long-term Care Strategy of Bulgaria, Medical College of Trakya University, Stara Zagora, Bulgaria, has created and accredited training of geriatric specialists. Students acquire health and social competences in the process of their training.

The acquired social knowledge and skills of the students in the learning process are specific and cover different modular directions.

Keywords: training, geriatric specialists, specific social competencies

СПЕЦИФИКА НА ПРИДОБИВАНИТЕ СОЦИАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА ГЕРИАТРИЧНИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ В БЪЛГАРИЯ

Мария Димова

Медицински колеж на Тракийски университет, ул. „Армейска“ 9, Стара Загора-6000,
България, mdimovameister@gmail.com

Резюме: Съвременното европейско общество е изправено пред сериозни предизвикателства, предизвикани от демографски промени, сред които на първо място е бързото застаряване на населението. ЕС насърчава държавите-членки, регионите и заинтересованите лица по отношение на възможните решения за справяне с последициите от демографската криза.

Сред най-уязвимите групи от населението са възрастните с увреждания и старите хора. Българското население старее с най-бързи темпове в ЕС, като в сравнение с останалите държави-членки на ЕС, смъртността в България е най-висока.

Възрастните с увреждания и старите хора в България се нуждаят от холистичен подход за работа с тях. Въз основа на потребностите от висококвалифицирани специалист за работа с възрастни и стари хора и в съответствие с Националната стратегия за дългосрочна грижа на България, Медицински колеж на Тракийски университет, Стара Загора, България, създаде и акредитира обучение на гериатрични специалисти.

В процеса на обучение студентите придобиват здравни и социални компетенции. Придобиваните социални знания и умения от студентите в процеса на обучение са специфични и обхващат различни модулни направления.

Ключови думи: обучение, гериатрични специалисти, специфични социални компетенции

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Предизвикателствата, предизвикани от ускорените темпове на демографските промени пред съвременното европейско общество са изключително сериозни. На първо място сред тях е бързото застаряване на населението.

Проучванията на Евростат от месец юни 2017 г., сочат, че застаряването на населението в Европейския съюз (ЕС) вероятно ще бъде от голямо значение през следващите десетилетия. Постоянно ниската

раждаемост и по-високата средна продължителност на живота променят значително формата на възрастовата пирамида, като вероятно най-важната промяна ще бъде отчетливият преход към структура на много по-възрастно население, която вече е очевидна в няколко държави — членки на ЕС.

Като резултат от това делът на хората в трудоспособна възраст в ЕС намалява, а относителният брой на пенсионерите се увеличава. Делът на възрастните хора в общото население ще се увеличи значително през следващите десетилетия, тъй като по-голямата част от поколението от следвоенния бум на раждаемостта достига пенсионна възраст. Това, от своя страна, се очаква, че ще доведе до увеличаване на тежестта за хората в трудоспособна възраст да осигуряват социалните разходи, необходими за застаряващото население за редица свързани услуги. (1)

Изследванията на Евростат също показват, че през 2017 г. близо една пета (19%) от населението на ЕС е било на възраст над 65 години. Делът на хората на възраст над 80 години се очаква да се удвои до 2080 г., и да достигне 13% от цялото население.

В резултат на това делът на хората в трудоспособна възраст във възрастовата пирамида се свива, а относителният брой на пенсионерите се увеличава. Очаква се, че делът на възрастните хора в общото население ще се увеличи значително през следващите десетилетия, тъй като по-голямата част от поколението на следвоенното поколение достига възрастта за пенсиониране.

Това от своя страна ще доведе до увеличаване на тежестта за хората в трудоспособна възраст по отношение на осигуряване на социалните разходи, необходими за застаряващото население за редица свързани услуги.

ЕС насърчава държавите-членки, регионите и заинтересованите лица по отношение на възможните решения за справяне с последствията от демографската криза. (1)

Сред най-уязвимите групи от населението са възрастните с увреждания и старите хора. Българското население старее с най-бързи темпове в ЕС, като в сравнение с останалите държави-членки на ЕС, смъртността в България е най-висока.

По данни на Евростат, разходите за социална закрила за грижи за възрастни хора в България са по-малко от 0,1% от БВП. (2)

В Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.) на България се посочва, че „усилията на здравната система трябва да се насочат към един холистичен подход за подобряване на здравния статус на възрастните хора, в който те са не само потребители, а и активни участници, осъзнаващи своя принос и своята отговорност за остаряването им в добро здраве.” (3)

Национална стратегия за дългосрочна грижа на България е разработена в съответствие с действащото национално законодателство в областта на социалните услуги, здравеопазването, интеграцията на хората с увреждания и защитата от дискриминация. Нейното разработване е и в съответствие със Специфичните препоръки на Съвета на ЕС в тази област, добрите практики на страните-членки на ЕС, както и с редица международни документи, които третираат въпросите, свързани със защитата на човешките права и подобряване на качеството на живот на възрастните хора и хората с увреждания:

Развитието на дългосрочните грижи е ключова цел на Националната стратегия за дългосрочна грижа.

В нея се предвижда през следващите 20 години да се подобри достъпът до социални услуги в общността и в семейна среда и до здравни услуги чрез разширяване на мрежата от тези услуги в страната, тяхното разнообразие, обем и обхват, повишаване на качеството им, както и насърчаване на взаимодействието помежду им. (4)

Европейската комисия отчита, че дългосрочните грижи се дефинират различно в страните от Европейския съюз. Те отразяват различията в продължителността на престоя, обхванатите ползватели на услугите и често има размина граница между предлаганите медицински (здравни) и немедицински (социални) услуги.

Това са услуги за лица, които имат нужда от помощ в ежедневните си дейности за продължителен период от време. Дългосрочните грижи може да включват рехабилитация, основно медицинско лечение, сестрински грижи в домашни условия, социални грижи, осигуряване на жилище и услуги като транспорт, храна, съдействие в домакинството и помощ при организирането на всекидневието. Грижите обикновено се предоставят на лица с физически или умствени увреждания, немощни хора, възрастни и хора, които се нуждаят от специална помощ, за да организират своето всекидневие.

Една от препоръките на ЕК към националните власти е да се проучват различни начини за справяне с очакваното намаление на квалифицирания персонал за дългосрочни грижи, предизвикано от очаквания ръст в търсенето на дългосрочни грижи. (5)

2. ЦЕЛ

Целта на настоящия доклад е да се анализира обучението на гериатричните специалисти в Медицински колеж на Тракийски университет, Стара Загора, по отношение спецификата на техните социалните компетенции.

3. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ: анализ на документи, научни публикации.

4. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Въз основа на отчетените тревожни процеси на застаряване на населението, специфичните препоръки на Съвета на ЕС, ЕК, българската Националната стратегия за дългосрочна грижа, Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.) и др. национални и европейски документи, и най-вече на потребностите от висококвалифицирани специалисти за предоставяне на цялостни грижи за възрастни с увреждания и стари хора, Медицински колеж на Тракийски университет, Стара Загора, България, създаде и акредитира първото в страната обучение на гериатрични специалисти. Поради това, че гериатричните грижи са дългосрочни грижи, студентите от специалността «Гериатрични грижи», в процеса на своето обучение, придобиват здравни и уникални социални компетенции за работа с възрастни хора с увреждания и стари хора (здравни или със заболявания, или с увреждания). (Фиг.1.)

Фигура 1:Процес на обучение на гериатричните специалисти

Придобиваните социални знания и умения от студентите в процеса на обучение са специфични и са включени в различни модулни направления.

Квалификационната характеристика, учебният план и учебните програми на студентите от специалността „Гериатрични грижи“ са гъвкави, съобразени с европейските стандарти и ориентирани към практиката. Изучаването на теорията се съчетава със социална и клинична практика, като теорията и практиката взаимно се допълват и надграждат в непрекъснат процес.

Последната Квалификационната характеристика на специалността „Гериатрични грижи“ на Медицински колеж е съобразена с разработената през 2017 година „Европейска рамка на основните компетенции за професионалисти по здравни и социални грижи, работещи със стари хора“ по международен проект ELLAN (с участието на България). (6)(7)

Компетенциите на гериатричните специалисти са свързани с работа с физическото и психичното благосъстояние, социалното участие и дейности и условия на живот на възрастния човек с увреждане и стария човек.

Квалификационната характеристика се състои от две части:

- ❖ Основна Квалификационна характеристика
- ❖ Приложение с професионални компетенции и професионални дейности на гериатричния специалист.

Основните професионални компетенции, включени в основната Квалификационната характеристика са разположени в седем основни групи: (7)

- ❖ експертни компетенции;
- ❖ компетенции за комуникация;
- ❖ компетенции за партниране;
- ❖ компетенции за организиране;
- ❖ компетенции за защита на здравето и благосъстоянието на старите хора;
- ❖ изследователски компетенции;
- ❖ компетенции на професионалист.

Приложението с професионални компетенции и професионални дейности на гериатричния специалист описва подробно основните компетенции - здравни и социални. (7)

По отношение на оказването на социална подкрепа, гериатричният специалист помага на възрастните хора в дизайна на техния живот, съобразявайки своята работа с техните персонални, културални, етнически и религиозни особености.

След своето дипломиране, при упражняване на професията си, гериатричният специалист трябва да притежава, по отношение на оказването на социална подкрепа на възрастни с увреждания и стари хора, компетенции:

- за особеностите на процеса на стареене;
- за социалните и семейните връзки и взаимоотношения;
- за вербална и невербална комуникация, съобразена с културно чувствителните грижи;
- за насърчаване и поддържане независимостта на възрастните и старите хора и запазване на личното им пространство;
- за организиране дизайна на всекидневния живот – предоставянето на възможности за заетост и обучение за възрастните и старите хора в областта на музиката, изкуството, и културата;
- за работа с различните модели на грижа в институционална и домашна среда;
- за анализ, планиране, изпълнение, документиране и оценка на грижите;
- за оказване на психологическа помощ и подкрепа за справяне в критични ситуации; за работа с умирането и смъртта;
- за законовите разпоредби в областта на здравеопазването и социалните дейности, професионалните сдружения и организации и видовете институции и направления, предоставящи грижи за възрастните и старите хора;
- за предотвратяване на професионални конфликти;
- за професионална работа в екип, партниране, сътрудничество и лична отговорност;
- за работа по повишаване значимостта на гериатричните грижи; за развитие на законодателството, образованието и кариерата на гериатричния специалист;
- за въвеждането на нов професионален модел на гериатричния специалист, който да бъде конкурентноспособен на националния и международния пазар на труда.

Обучението за придобиване на специфичните знания и умения за оказване на социална подкрепа на възрастни с увреждания и стари хора до известна степен е свързано с работата на социалния работник.

Но гериатричните специалисти имат свои специфични и уникални социални компетенции, които се придобиват в рамките на учебната дисциплина „Социални аспекти при грижите за възрастни и стари хора“ и по време на тяхната социална практика и преддипломен социален стаж.

Учебната дисциплина „Социални аспекти при грижите за възрастни и стари хора“ обхваща 12 основни модули: (8) (9)

- Институционални регламенти;
- Социални услуги;
- Съобразяване с персоналните, културалните, етническите и религиозни особености;
- Комуникативни умения;
- Работа с биографията;

- Дизайн на ежедневието;
- Планиране, документиране и оценка на дейностите, работа с CLIPPER;
- Работа с хора с деменция;
- Методи за активизиране;
- Социална рехабилитация;
- Арттерапевтична работа;
- Палиативна подкрепа.

Гериатричните специалисти изграждат специфични социални компетенции за дизайна на живот на възрастния човек и го подкрепят при формирането на неговото ежедневие, съобразявайки се с неговите физически и характерови промени.

Те изграждат и компетенции за работа с хора с деменция и добри умения за комуникация с дементно променените възрастни хора. Познават и прилагат специален набор от методи и техники за тяхното активизиране.

Студентите от специалността „Гериатрични грижи” изучават историята на живота на възрастния човек. Работата с биографията на възрастните хора им помага за тяхното по-добро разбиране и за изграждането на добър план за грижи, съобразен с техните персонални, културални, етнически и религиозни особености, както и с техните индивидуални потребности.

Гериатричните специалисти притежават добри умения за межкултурно общуване с възрастните хора и с техните близки.

В процеса на предоставяне на дългосрочни грижи, те съпровождат стария човек през времето на неговия път до края на живота му. Притежават специфични компетенции за придружаването на стария човек в процеса на умирането и смъртта.

5. ИЗВОДИ

1. Придобиването на социални компетенции за работа с възрастни с увреждания и стари хора, е важна част от процеса на обучението на студентите от специалността „Гериатрични грижи” в Медицински колеж.
2. Гериатричните специалисти притежават уникални социални компетенции, които са съобразени със спецификата и потребностите на възрастните и старите хора.
3. Обучението на гериатричните специалисти е навременно и е съобразено с демографските промени и потребностите на обществото от такива специалисти. То е в съответствие с европейските и националните стратегии, концепции и критерии по отношение на предоставянето на качествени дългосрочни грижи за възрастни с увреждания и стари хора.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да се обобщи, че придобиваните социални компетенции на гериатричните специалисти в България, в процеса на тяхното обучение, е съобразено с обществените потребности и отговаря на заложените критерии в националните и европейски препоръки за предоставяне на качествени дългосрочни грижи за възрастни с увреждания и стари хора.

ИЗТОЧНИЦИ

- [1] Population structure and ageing, Eurostat, 2017, online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing
- [2] Social protection statistics, Eurostat, 2017, online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics
- [3] Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.), online: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=764>
- [4] Национална стратегия за дългосрочна грижа, online: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=882>
- [5] Дългосрочни грижи в Европейския съюз, Европейска комисия, Люксембург: Служба за официални публикации на Европейските общности, 2008 г., ISBN 978-92-79-09574-0, DOI 10.2767/31232
- [6] Европейска рамка на основните компетенции за професионалисти по здравни и социални грижи, работещи със стари хора, Проект на ЕК, 2016

- [7] Квалификационната характеристика на специалността „Гериатрични грижи“ на Медицински колеж, Тракийски университет, последна актуализация от 2017 г.
- [8] Учебен план на специалността „Гериатрични грижи“ на Медицински колеж, Тракийски университет, последна актуализация от 2018 г.
- [9] Учебната програма „Социални аспекти при грижите за възрастни и стари хора“, на специалността „Гериатрични грижи“ на Медицински колеж, Тракийски университет, последна актуализация от 2018 г.